

**MANİSA A ZINDA İMDİKİ ZAMAN İ LEVİNDE KULLANILAN
-mAcI EKİ**

*Ayşe LKER**

ÖZET

Bu makalede, Manisa a ızlarında imdiki zaman i levinde kullanılan –mAcI ekinin yapısı ve bu i levi kazanması üzerinde durulmaktadır. Türkçede birle ik kiplerin tarihi süreçten günümüze olu ma seyri yapım ekleri ve çekim eklerinin kalıpla masına dayanmaktadır. Günümüz Türkiye Türkçesinde de bu ekilde üst üste eklenerek yeni bir görev ve i lev kazanmı pek çok zarf-fiil ve sıfat-fiil vardır. –mAcI ekinin de, tarihi ve ça da lehçelerde benzer örnekleri olup olmadığı ara tırılmı ve bu eklin yeni ve özgün bir kullanımla kiple meye do ru gitti i gösterilmi tir.

Anahtar Kelimeler: Manisa A zı, -mAcI Eki, imdiki Zaman.

THE

Bu yazıda, görünüş bakımından bir fiilden isim yapma eki üzerine yeni bir isimden isim yapma eki eklenerek oluşmuş $-mAcI$ yapısı üzerinde durulacaktır. Bu yapı, **Manisa A ızları** adlı çalı mamız için topladığımız dil malzemesinde tespit edilmiştir. Ekin, kullanıldığı bazı lafzda imdiki zaman i levli vardır. Tespit edilen örnekler öyledir:

imdi seksē çizeriz. orē a'kamızdan ē atmacı ta , ufak ta lar atmeci “ imdi sekse i çizeriz, oraya arkamızdan ey atıyoruz ta , ufak ta lar atıyoruz”(Smail Kaya Sarıgöl-Dindarlı Köyü, 2007)

biz durmadan yemeK yapmacı “Biz durmadan yemek yapıyoruz” (Havva Keçeci, Gördes Merkez, 2008.)

ā ama ğadā çalı macı, ā ama ğadā ūra macı “ Ak ama kadar çalı ıyoruz, ak ama kadar u ra ıyoruz” (Fadime Çelik, Gördes-Salurçiftli Köyü 2012)

Görüldü ü gibi $-mAcI$ eki, hem $-yor$ hem de $-mAktA$ i leviyle kullanılmaktadır. Ekin, tespit edilen örnekler dı nda Akhisar, Salihli ve Demirci’de de aynı i levlerde kullanıldığı bilinmektedir.

Manisa a ızlarında tespit edilen bu ekin, tarihi bir dayana nın olup olmadığını ara tırmak ve imdiki zaman i levini nasıl kazandı nı göstermek de, bundan sonra takip edilecek yoldur. Bunun için önce $-mA$ ve $-CI$ ekiyle kurulmuş birle ik yapılarla ve bu eklerin tarihi örneklerine bakalım:

$-mAcA$ ve $-mAlI$ ekleri üzerinde duran Korkmaz $-mAcA$ ekiyle ilgili bahiste, ekin bir i in yapıllı tarzı ve biçimini gösterdiği için adlar önünde sıfat, fiiller önünde zarf göreviyle kullanıldığı nı belirtir (Korkmaz, 2003:94,95). $-mAlI$ biçimininse $-mAlI$ ($< -mA+II$) olarak Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine uzanan ve fiilden ad türeten $-mA$ ekiyle, $+II/ +IU$ sıfat ekinin kayna masıyla oluştu unu söyler ve ekin kullanımıyla ilgili olarak geçi li ve geçi siz fiiller ile çatı eki almı fiillere de gelebildi ini, bazı kullanımlarında birle ik bir ek görünümü kazandı nı belirtir (Korkmaz, 2003:97). Ayrıca, $-mAdA$ ve $-mAktA$ ekleri için de, $-mA$ ve $-mAk$ ad fiillerine (masterlara) $+DA$ bulunma durumu ekinin getirilmesi ile oluş turulan ekil ve zaman kalıbıdır diyerek ekin bir ad niteli inde olmasından dolayı adları fiille tiren $i-$ ek-fiili ve ahıs ekleri olarak çekime girdi ini; i lev bakımından ise bazı lanımı ve halen sürmekte olan bir oluş ve kılı ı kesin olarak anlatan bir özellik taşı dı nı söyler (Korkmaz, 2003: 621).

Görüldü ü üzere Korkmaz’ın tarihi örneklerle münasebetini açıklayarak verdiği yapıllarda $-mA$ üzerine, $+II$, $+cA$, $+DA$ ekleri gelebilmektedir.

$-ma/-me$ ekinin yalın halde kullanımı için önemli buldu umuz bir tespite de burada yer vermek istiyoruz: Turgut Günay, Rize li A ızları’nda, Fiilden sim Yapan Ekler bahsinde $-ma/-me$ ekini ele alırken, Türkçedeki yaygın fonksiyonuyla i ve kılı isimleri yapan ekin örneklerini verir ve sonra, **baturma ye-** “lokmayı yeme in suyuna batararak ye- ”; **kırma gey-** “(ayakkabının arkasını) kırarak giy-” örnekleri çerçevesinde zarf-fiil görevli biçimler yaptı nı belirtir (Günay, 2003:106) Günay’ın verdiği bu örnekler, $-ma/-me$ ekinin a ız alanlarında zarf-fiil görevli yeni yapıllar oluş turması bakımından ilginçtir.

Gabain, Eski Türkçenin Grameri’nde $+çı$, $+çi$ eki için yapımı bildirir diyerek $yad+çı$ “büyücü, ya mur büyücüsü”, içreki orunçı” saray memuru, te rifatçı” örneklerini verir ve *Fakat* artıyla ölümçü tınlıg “ölümlü, ölecek canlı” (ölüm “ölüm”); bu fonksiyon kitabelerdeki $-taçı$ gelecek zaman ekiyle kar ıla tırılmalıdır, der (Gabain, 1997: 43)

Bayraktar, Türkçede Fiilimsiler adlı eserinde, $-CI$ ekini Gelecek Zaman fadesi Ta ıyan Sıfat-Fiil Ekleri baş lı ı altında inceledi mi , tarihi lehçelerden örnekler üzerinde durmuş ve Eski Anadolu Türkçesine ait eserlerde “eger inek artun alsa buzalaçı diyüp art kılssa” (Kitab-ı

Gunya)'biçiminde bir tek örneğe rastlandı. İni belirterek Türkiye Türkçesinde kullanımı yaygın olan bir ek olmamakla birlikte Anadolu a ızlarında “kuzulacı koyun, buza ılacı inek” örneklerinde kullanımının devam ettiğini söyler (Bayraktar, 2004:111)

Türkiye Türkçesi A ızlarında Eski Bir Sıfat-Fiil Kalıntısı: {-cı} başlıklı bir makale yazan Akar ise, bu ekın tarihî ve bazı çağdaş lehçelerde zaman ve emir görevi ile kullanıldığını, Türkiye Türkçesi a ızlarında koyun, sığırcı, manda ve deve gibi hayvanların gebelik durumlarını niteleyen isimler yaptığını, ekın Eski Türkçede olduğu gibi isimden fiil yapan +IA ve ara sıra benzeri yoluyla +na- ekının üzerine gelerek “-AcAk olan” anlamına kalıcı isimler türettiğini belirtir (Akar, Turkish Studies, 2008:1-7). Akar bu konuda Türkiye Türkçesi a ızlarından da

çı/-mek-çi ; -mak-çı/mek-çé ekillerinin ise gelecek zaman bildiren çekimler olarak yer almadı ını, bunların fiil kipleri içinde niyet-istek çekimi içinde zikredildi ini belirtir (Öner, 1998: 170,171)

Öner yine aynı eserinde, -çı/-çi ekini anlatırken, alıntılada ı cümlelerle olu turdu u ifadesinde “insanların belli bir hizmete, mesle e, kurulu a veya görü e olan ba larını bildirmek veya daha ba ka bir ifadeyle meslek sahiplerinin veya uzmanlıkların adlarını, belli bir i le i tigel eden birinin, belli bir kabiliyeti veya özelli i, sosyal bir akıma veya fikriyata ba lılı ı adlandırmak” ekinde bir i lev sıralaması yapar (Öner, 1998: 37)

Koç ve Do an’ın birlikte hazırladıkları *Kazak Türkçesi Gramerinde* -maq, -mek, -baq, -bek, -paq, -pek; maq ı, -mek i, -baq ı, -bek i, -paq ı, -pek i ile *Gelecek Zaman* bahsinde, fiilin gösterdi i olu ve kılı hakkında genel olarak gelece e yönelik niyet, maksat, istek, art anlamı bildiren bu ek, bazı kullanımlarda ise fiilin gelecekte kesin olarak yapılaca ını da ifade etmektedir; ekin -MAK ı varyantı, -MAK varyantının + I isimden isim yapma ekiyle geni lemi ekli olup, her iki tür de yerine göre aynı vazifede kullanılmaktadır, denerek ekin i levi ve yapısı hakkında açıklama yapılmı tır(Koç-Do an,2004:271)

Demirci-Uluta -Karabulut tarafından yazılan *Kazak Türkçesi Grameri El Kitabı*’nda ise, *Gelecek Zamanlar* ba lı ı altında *Kesin olmayan gelecek zaman*, *Planlı gelecek zaman* ve *Basit gelecek zaman* olmak üzere üç alt ba lık yapılmı , *Planlı gelecek zaman* için “kesin olarak yapılmak istenen i leri ifade eden bir zaman oldu u, niyet, amaç ve plan bildirdi i, fiil kök veya gövdelerine -mak-/-mek-/-bak-/-bek-/-pak-/-pek- ekleri getirilerek yapıldı ı anlatılır(Demirci-Uluta -Karabulut, 2006:105-107). Eserde, -mak ekiyle yapılan istek ekli ba lı ı altında ise, -mak, -mek, -pak, -pek eklerinin gelecek zaman ifade etseler bile, bir eylemin gelecek zamanda yapılmak üzere planlandı ını bildirmesi yönüyle istek çekiminde de kullanıldı ını, niyet ifadesi içinde bir gereklilik de sezildi ini, bu eklerden sonra iste e ba lı olarak -ı, - i eklerinin getirilebilece i belirtilir ve *men kelmekpin* (*kelmek imin*) örnekleri verilir (Demirci-Uluta -Karabulut, 2006:114).

Yukarıdan beri Manisa a ızlarında kullanılmakta olan -mAcI yapısını izah etmek için alıntılada ımız görü ve örneklemeleri öyle maddeleyebiliriz:

1. Fiilden isim yapma eki olan -mA+ üzerine yeni isimden isim yapma ekleri ve isim çekimi ekleri gelebilir. Bunlar da ço unlukla +II, +DA, +CA ekleridir.

2. Turgut Günay’ın verdi i **aturma ye-** “lokmayı yeme in suyuna batırarak ye-”; **kırma gey-** “(ayakkabının arkasını) kırarak giy-” örnekleri, -mA ekinin zarf-fiil görevli biçimler yapaca ını da gösterir.

3. ölümçi tnlıg “ölümlü, ölecek canlı” örne inde Gabain, +çi ekini, isimden isim yapma eki oldu u halde bir sıfat-fiil anlamıyla vermi tir. Burada, -taç ekinden bir iz sezmektedir.

4. Eckmann da **tirgüzgiçi** yapısını “**diriltecektir**”; **uru kuçı bolmasunlar** yapısını da **vuru ucu olmasınlar** (dövü mesinler) biçiminde günümüz Türkçesine aktarmı tır.

5. Öner, Koç-Do an ve Demirci-Uluta -Karabulut, Kıpçak grubu lehçeleri için verdikleri ve gelecek zaman, niyet bildiren gelecek zaman ve bir tasarlama kipi olarak ele aldıkları -mak ı, -mek i biçimindeki -çI/- I ekini, bir isimden isim yapma eki olarak kabul etmektedir.

6. Akar, *buzalacı*, *kulunlacı* gibi örneklerde -cI ekinin isimden fiil yapma eki +IA- üzerine eklenmi tarihi bir sıfat-fiil eki oldu unu söylemektedir. Bayraktar da, eki gelecek zaman i levli sıfat-fiiller ba lı ıyla incelemi tir.

O halde Manisa a ızlarındaki -mAcI yapısını açıklamak için bir de u soruları soralım:

KAYNAKLAR

- AKAR, Ali, Türkiye Türkçesi A ızlarında Eski Bir Sıfat-Fiil Kalıntısı: {-cı}, **Turkish Studies**, C. 3, S. 3, İkbahar 2008.
- ARGUN AH, Mustafa, Türkçede Zarf-Fiil Eklerinin Durum Ekleriyle Kalıpla ması, **Turkish Studies**, C. 6, S. 1, K ı 2011.
- _____ ; SA OL YÜKSEKKAYA G.; TABAKLAR Ö., **Karahanlıca Harezmece Kıpçakça Dersleri**, İstanbul 2010.
- BAYRAKTAR, Nesrin, **Türkçede Fiilimsiler**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2004.
- DEM RC K. - ULUTA .- KARABULUT F., **Kazak Türkçesi Grameri El Kitabı**, Ankara 2006.
- ECKMANN, Janos, **Ça atayca El Kitabı** (Çeviren: Günay Karaa aç), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1988.
- _____, **Harezmece, Kıpçak ve Ça atay Türkçesi Üzerine Ara tırmalar** (Yayıma Hazırlayan: Osman Fikri SERTKAYA), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996.
- GABA N, A.Von, **Eski Türkçenin Grameri**, (Çeviren: Mehmet AKALIN), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2003.
- GEMALMAZ, Efrasiyap, **Erzurum lı A ızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- GÜNAY, Turgut, **Rize lı A ızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2003.
- GÜN EN, Ahmet, Anadolu A ızlarında Farklı Bir Gelecek Zaman Çekimi: -ıcı/-ici; -ucu/-üücü, **Turkish Studies**, C. 1, S. 2, Sonbahar 2006.
- KARA, Mehmet, **Türkmence**, Kültür Bakanlığı 1 Yayınları, Ankara 2000.
- KAYA, Ceval, **Uygurca Altun Yaruk**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994.
- KOÇ, K.; DO AN, O., **Kazak Türkçesi Grameri**, (Redaktör: Ayabek Bayniyazov), Gazi Kitabevi, Ankara 2004.
- KORKMAZ, Zeynep, **Türkiye Türkçesi Grameri (ekil Bilgisi)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2003.
- ÖNER, Mustafa, **Bugünkü Kıpçak Türkçesi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998
- SA IR, Mukim, **Erzincan ve Yöresi A ızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.